

הערכה אקדמית של ה-AI

מאמר דעה גדעון קוך פברואר 2026

בשנה האחרונה נדמה שההשכלה הגבוהה כולה נכנסה למצב חירום כלי בינה מלאכותית יוצרים טקסטים מבריקים, פותרים בעיות, כותבים קוד ומנסחים עבודות – ולעיתים ברמה שמקשה להבחין בינם לבין סטודנט מצטיין התגובה האינסטינקטיבית של מוסדות אקדמיים רבים הייתה הגנתית: איסורים, הצהרות יושרה מחמירות, חיפוש אחר "כלי גילוי" וטענה חוזרת שלפיה "אין ברירה אלא לחזור לבחינות בעל-פה"

אלא שהבהלה הזו מחמיצה את העיקר הבינה המלאכותית אינה הורסת את ההערכה האקדמית היא פשוט חושפת אמת לא נוחה: במשך שנים הערכנו דברים שקל מאוד להאציל – ידע הצהרתי, ניסוח חלק ותוצרים סופיים – במקום את מה שבאמת חשוב: הבנה, שיפוט וחשיבה.

ידע ניתן לאוטומציה – הבנה לא

ההבחנה בין ידע להבנה אינה חדשה, אך בעידן ה-AI היא הופכת קריטית ידע – הגדרות, נוסחאות, תבניות פתרון – הוא בדיוק מה שמכונות מצטיינות בו. הבנה, לעומת זאת, מתבטאת ביכולת להסביר למה, להבחין בין מקרים דומים, לזהות חריגים, לבקר פתרון סביר לכאורה ולהתאים עקרונות להקשר חדש.

כאשר מטלה אקדמית מתגמלת בעיקר תשובה נכונה ומנוסחת היטב, אין פלא שסטודנטים משתמשים בכלי הזמין והיעיל ביותר להשגתה זו אינה רמאות – זו אופטימיזציה רציונלית הבעיה איננה הסטודנטים, אלא סוג השאלות ששאלנו.

למה בחינות ומטלות מסורתיות נכשלות

מרבית שיטות ההערכה המקובלות נשענות על הנחה סמויה: שהתוצר הסופי משקף את תהליך החשיבה. בעידן ה-AI, ההנחה הזו פשוט אינה נכונה. ניתן להגיש עבודה מצוינת בלי להבין לעומק את הנושא, וניתן לפתור בעיה מורכבת בלי לדעת להגן על הפתרון.

ניסיונות "להילחם" בטכנולוגיה באמצעות איסורים גורפים או מערכות גילוי בעייתיות אינם פותרים את שורש הבעיה הם מייצרים מרדף חימוש, פוגעים באמון, ומסיטים את תשומת הלב מהשאלה הפדגוגית האמיתית: מה אנחנו רוצים לבדוק, ולמה.

בחינה בעל-פה – פתרון חלקי בלבד

החזרה לבחינות בעל-פה נתפסת לעיתים כפתרון קסם, ובצדק: קשה מאוד לזייף הבנה עמוקה בשיחה חיה אך זהו פתרון חלקי בלבד הוא אינו תמיד ישים בקורסים גדולים, עלול להיות מושפע מחרדה והטיות, ואינו יכול לשמש כלי בלעדי במערכת מודרנית.

האתגר האמיתי אינו בחירת פורמט אחד "עמיד ל-AI", אלא בניית מערך הערכה שממוקד במה שאי אפשר להאציל: תהליך חשיבה, קבלת החלטות, ביקורת ושיפוט.

מה כן צריך להעריך בעידן ה-AI

ראשית, יש להזיז את הפוקוס מתוצר, לתהליך במקום לשאול רק "מה התשובה", **יש לשאול:**
איך הגעת אליה? אילו חלופות שקלת? למה דחית פתרונות אחרים? איפה אתה עצמך רואה מגבלות או נקודות חולשה?

שנית, יש להעדיף משימות הקשריות וייחודיות: כאלה שתלויות בדיון שהתנהל בכיתה, בנתונים מקומיים, או באילוצים שאינם סטנדרטיים ככל שהשאלה כללית יותר – כך התשובה האוטומטית טובה יותר.

שלישית, יש מקום לגישה בוגרת ואחראית לשימוש ב-AI: לא איסור גורף, אלא שקיפות כאשר סטודנטים מתבקשים להסביר כיצד השתמשו בכלי, מה קיבלו ממנו, ומה בחרו לשנות או לבקר – השימוש ב-AI הופך ממעקף לחשיבה למנוף ללמידה.

שינוי תפקיד המרצה

שינוי ההערכה מחייב גם שינוי זהותי בתפקיד המרצה פחות "בודק תשובות" ויותר מעריך חשיבה פחות שוטר טכנולוגי ויותר מנחה אינטלקטואלי זהו שינוי מאתגר, אך גם הזדמנות להחזיר למרכז הבמה את ליבת האקדמיה: טיפוח חשיבה ביקורתית ושיפוט מקצועי.

מוסדות שיבחרו להשקיע בהכשרת סגל, בפיתוח rubrics מותאמים לעידן AI ובדיון פתוח עם סטודנטים – ירוויחו מערכת הוגנת, עדכנית ורלוונטית יותר.

לא משבר – זרז לשינוי

הבינה המלאכותית אינה מבטלת את הצורך בהערכה אקדמית היא מבטלת רק הערכה שלא הייתה שווה הרבה מלכתחילה במקום לנסות לשחזר עולם שכבר איננו, עלינו לנצל את הרגע הזה כדי לשאול מחדש מהי למידה משמעותית, ואיך נכון להעריך אותה.